

IASB, preferente aandelen en solvabiliteit

Volgens recente regelgeving van de IASB worden preferente aandelen voortaan tot het vreemd vermogen gerekend. Volgens Joost Groeneveld geeft dit een onjuist beeld van solvabiliteit. Met zulke 'eigen' regels raakt accountancy geïsoleerd van de andere partijen in het bedrijfsleven.

JOOST GROENEVELD

Voor beoordeling van de solvabiliteit van ondernemingen aan de hand van balansratio's zal de nieuwe regel grote gevolgen hebben. De verhuizing van preferente aandelen van eigen naar vreemd vermogen is namelijk een tweesnijdend zwaard: minder eigen en evenveel meer vreemd vermogen zal de desbetreffende ratio's zowel aan de kant van de 'teller' als aan de kant van de 'noemer' negatief beïnvloeden. Die verhuizing zou terecht zijn als preferente aandelen ook wezenlijk vreemd vermogen 'zijn'. Dat laatste hangt natuurlijk af van het criterium dat wordt gebruikt.

Een indeling van preferente aandelen als eigen vermogen zal door velen altijd als min of meer vanzelfsprekend zijn ervaren. Voor mij zou bij die opvatting als onderliggend criterium gelden dat het preferent te betalen dividend wel degelijk resultaatafhankelijk is. Ook het feit dat gewone preferente aandelen betrekking hebben op permanent ter beschikking gesteld vermogen, moet er volgens mij toe leiden dat preferente aandelen bij het eigen vermogen horen. Hiertegenover stelt de IASB als indelingscriterium dat vermogen waarbij het bedrijf niet de vrije keuze heeft om er een vergoeding over te betalen, tot het vreemd vermogen moet worden gerekend. Bij preferente aandelen bestaat bijna altijd de verplichting om bij winst dividend uit te keren. Dus horen voortaan volgens de IASB preferente aandelen tot het vreemd vermogen.

Solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van ratio's, die aangeven in hoeverre de onderneming in staat is haar langetermijnverplichtingen aan vreemdvermogensverschaffers na te komen. Volgens de nieuwe IASB-rubricering behoren preferente aandelen dus tot de verplichtingen die de onderneming op lange termijn moet kunnen nakomen. Maar welke verplichtingen

zijn dat dan? Die van te betalen dividenden die pas moeten worden betaald nadat de onderneming daarvoor genoeg winst heeft gemaakt en die daaraan voorafgaande, dus op dit moment, nog geen verplichtingen zijn? En hebben preferente aandeelhouders zelf het idee dat zij hun geld als vreemd vermogen ter beschikking hebben gesteld? Wat mij betreft is het antwoord hierop ontkennend.

Duffhues heeft geschreven dat '... preferente aandelen zeker geen gewone aandelen (zijn). Van een positie als schuldenaar is evenmin sprake. Preferente aandelen nemen dan ook een geheel eigen plaats in naast gewone aandelen en gewone schuldinstrumenten'. Nadat hij heeft vastgesteld dat '... eigen vermogen zelf het preferente vermogen in zich sluit ...' luidt zijn conclusie dat '... preferente aandelen een overgangsvorm zijn tussen gewone aandelen en gewone leningen, niet tussen eigen en vreemd vermogen. ... Eigen vermogen is immers een verzamelterm van risicodragende financieringsinstrumenten' ¹

Met haar nieuwe regel sluit de IASB niet aan op een economische benadering zoals bij Duffhues en verlaat de IASB het vertrouwde pad waarbij generaties van accountants hun goedkeurende verklaringen hebben gegeven. Op dit onderdeel zouden, naar ik aanneem, jaarrekeningen uit het oude regime nu niet meer worden goedgekeurd. Zou ik als controlerend accountant kans maken bijvoorbeeld bij de Ondernemingskamer met succes weg te komen als ik toch ook nu nog een goedkeurende verklaring gaf bij een jaarrekening met de preferente aandelen onder het eigen vermogen? Moeten bij vergelijkbare cijfers de jaarrekeningen van voorafgaande jaren worden herzien? Zouden bankiers met terugwerkende kracht kunnen stellen dat de geëiste solvabiliteitslimiet niet is

gehaald en mogen zij nu hun krediet als nog opzeggen?

Een stelselwijziging zou een stelselverbetering moeten zijn. Ik begrijp het belang niet dat met deze herziening is gediend. En als dat belang er is, zou het moeten worden afgewogen tegen de belangen die nu worden geschaad. Ergernis en onbegrip zullen het gevolg zijn. De jaarrekening is een document waarmee de ondernemingsleiding verantwoording aflegt. Lukt dat met de nieuwe regel beter?

De IASB slaat, onder andere met de toepassingen van fair value, voor financial accounting de richting in van economie. Nu wordt dat pad weer verlaten voor het onderscheid tussen eigen en vreemd vermogen. Een jaarrekening die niet-bestaande verplichtingen onder het vreemd vermogen rubriceert, geeft een onjuist, gedeflatieerd en niet-getrouw beeld. Verklaringen van getrouwheid zullen zijn gebaseerd op de definitie die IASB daarvan geeft. Deze toepassing zal echter beperkt zijn tot alleen de jaarrekening. Buiten dat kader zullen financiers en economen hun eigen begrippen hanteren. Voor zover een jaarrekening ons kan informeren over solvabiliteit, zijn we met deze maatregel een stapje achterop geraakt.

Noot

* Joost Groeneveld is directeur Wingman Business Valuators BV, Dordrecht/Leidschendam.

1 Duffhues, P.J.W., Preferente aandelen en de financieringstheorie, in: Preferente aandelen uit de schaduw, P.W. Moerland, en P.J.W. Duffhues, (red.), Kluwer, Deventer, 2003.

Reacties en bijdragen

De rubriek *Opinie* is een podium voor discussie. Wilt u reageren op een artikel in 'de Accountant' of zelf een kwestie aan de orde stellen die van belang is voor het beroep? E-mail naar: deaccountant@NIVRA.nl. Maximumlengte achthonderd woorden.

Materialiteit: corrigeren én communiceren

Marcel Pheijffers voorstel om alle geconstateerde fouten te corrigeren zal de mate van zekerheid niet verhogen en de verwachtingskloof niet dichten, stelt Stephan Hollander. Gecombineerd met openheid over de gehanteerde planningsmaterialiteit heeft het wel effect.

STEPHAN HOLLANDER*

In het juninummer van 'de Accountant' stelt Marcel Pheijffer voor om hantering van het materialiteitsbeginsel te beperken tot de opzet en evaluatie van de controle en *alle* geconstateerde onjuistheden te corrigeren. In enkele reacties op zijn artikel wordt een, al dan niet directe, relatie gelegd tussen materialiteit en zekerheid. Dat een dergelijke 'gedaantewisseling' in de praktijk meer dan regelmatig plaatsvindt blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek door Roberts en Dwyer (Journal of Business Ethics, 1998).

Materialiteit en accountantscontrole risico zijn in beginsel twee onafhankelijke variabelen. Beide zijn echter van invloed op de hoeveelheid te verrichten accountantswerkzaamheden. De relatie tussen accountantscontrole risico en controlewerkzaamheden is positief: hoe hoger het (ex-ante) accountantscontrole risico, hoe meer werkzaamheden de accountant zal moeten verrichten om het (ex post) accountantscontrole risico tot een aanvaardbaar laag niveau te reduceren. De relatie tussen materialiteit en controlewerkzaamheden is daarentegen negatief: een hogere materialiteitsgrens vergt minder controlewerkzaamheden. Via de hoeveelheid controlewerkzaamheden is de relatie tussen materialiteit en accountantscontrole risico dus invers van aard (zie ook International Standard on Auditing 320.10).

Verder geldt dat het acceptabele accountantscontrole risico het complement is van (een redelijke mate van) controlezekerheid: een laag accountantscontrole risico impliceert een hoge mate van controlezekerheid. Omdat de grens van de (plannings)materialiteit in Pheijffers voorstel hetzelfde blijft, geldt hetzelfde voor de omvang van de controlewerkzaamheden, en bijgevolg ook voor het accountantscontrole risico. Anders dan werd gesteld verandert de mate van geboden controlezekerheid dus evenmin. (Niet iedereen is overigens deze mening toegedaan, zie bijvoorbeeld Milburn, CICA, 1980.)

In de reacties wordt voorts een relatie verondersteld tussen een meer rigide toepassing van het materialiteitsbeginsel ('alles corrigeren') en het vertrouwen dat het publiek kan stellen in het functioneren van de accountant. Volgens de Vertrouwensleer van Limperg bepaalt de mate van (het gestelde) vertrouwen de omvang en aard van de werkzaamheden die de accountant moet verrichten om die verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Aangezien de omvang van de accountantswerkzaamheden in Pheijffers voorstel niet verandert, is de veronderstelde relatie tussen de 'alles corrigeren'-aanpak en publiek vertrouwen niet zonder meer te leggen. De mate van geboden nauwkeurigheid (rapporteringsmaterialiteit) is naar mijn mening niet van invloed op de geboden *objectieve* controlezekerheid, maar mogelijk wel op de *gepercipieerde* controlezekerheid. Diverse studies in binnen- en buitenland wijzen op een verwachtingskloof voor wat betreft de geboden en verwachte controlezekerheid. Een studie van het Limperg Instituut (Opvattingen over accountants, 1987) wees uit dat jaarrekeninggebruikers verwachten dat een verantwoording voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring, geen fouten bevat - let wel: materiële noch immateriële fouten.

Naar mijn mening kan deze verwachtingskloof worden gereduceerd door niet alleen de nauwkeurigheid van de jaarrekening te vergroten door geconstateerde onjuistheden te laten corrigeren, maar daarnaast - vooral ook - de gebruiker te informeren over de bij de controle toegepaste planningsmaterialiteit. Dit biedt de 'verstandige leek' dan tevens de mogelijkheid om de 'kwaliteit' (nauwkeurigheid) van diverse verschillende jaarrekeningen te vergelijken. Dit kan interessant zijn, ook omdat uit recent empirisch onderzoek voor de Nederlandse controlepraktijk blijkt dat de planningsmaterialiteit niet lineair oploopt met de omvang van een gecontroleerde huishouding, en bovendien bij de (destijds)

big five kantoren significant lager is dan die bij andere kantoren (Blokdijk e.a., Auditing: A Journal of Practice & Theory, 2003). Overigens doet de Australische auditing standard 810 de suggestie om in de accountantsverklaring meer details op te nemen over factoren die van invloed zijn op de geboden mate van zekerheid, en andersoortige informatie die van toepassing of wenselijk is (letterlijk: *appropriate*).

In zijn slotparagraaf besteedt Pheijffer kort aandacht aan de economische kosten van toenemende rigiditeit. Onbelicht blijven echter de potentiële baten voor de opstellers wanneer jaarrekeningen, bij een gelijkblijvende (plannings)materialiteit, door consequente correctie van fouten nauwkeuriger zouden worden en daarnaast over die (plannings)materialiteit wordt gerapporteerd. Wallace (1980) beargumenteert dat wanneer gebruikers van jaarrekeningen, en speciaal aandeelhouders van beursgenoteerde vennootschappen, *cannot distinguish high quality from low quality securities, the market prices will be adjusted to reflect the average expected quality of securities available for sale*. Als dit ook opgaat voor de toegepaste materialiteit, dan zijn aan de door Pheijffer bepleitte toepassing van het materialiteitsbeginsel behalve kosten ook baten verbonden.

Tot slot blijkt met enige regelmaat dat ook de opstellers materialiteitsbeginsels toepassen bij het opstellen van verantwoordingen en bij het leggen van verbanden tussen mutatie- en standgegevens. Wanneer een accountant 'zijn' materialiteit baseert op cijfers waarop ook al zo'n 'opstellersmaterialiteit' is toegepast, dan is dit een onwenselijke situatie. Dit verschijnsel bestaat overigens niet alleen onder financieel specialisten. Uit antwoorden van automobilisten op een vraag als 'hoe hard mag ik hier rijden?' blijken ook zij rekening te houden met de tolerantiegrenzen en meetcorrecties door de wetshandhaver. Dat dit de omgekeerde wereld is, behoeft geen betoog.

Noot

* Stephan Hollander is Ph.D.-kandidaat aan Universiteit Nyenrode.

'Verander de attitude van ouderen zelf'

Tom Nierops pleidooi voor ouderenbeleid ('de Accountant', juni 2004) suggereert dat alleen 'de sector' het verloop van ouderen kan tegengaan. Volgens Wim Koning en Johan Visser moet de bal weer op de helft van de veteranen zelf worden gelegd.

WIM KONING EN JOHAN VISSER*

Een van de meest paradoxale aspecten van het personeelsbeleid is het ouderenbeleid. Het creëert de illusie dat met een planmatige benadering of gestructureerde facilitering vergrijzing kan worden opgevangen en het verloop van ouderen kan worden

tegengegaan. Een dagje korter werken, wat extra vakantiedagen, een potje voor aanpassingen in de werksituatie en - niet te vergeten - levensloopregelingen; het zijn allemaal maatregelen waarmee twee zaken ten onrechte worden gecommuniceerd:

oudere medewerkers trekken het niet en de verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij het kantoor, de sector of de overheid! Elk zichzelf respecterend accountantskantoor heeft tegenwoordig ouderenbeleid. In de praktijk loopt de realisatie daarvan vast op de 'cultuur'. Volgens Tom Nierop ('de Accountant', juni 2004) kampt 'de sector' met een cultuurprobleem of is het gewoon kortzichtig. Verrassend genoeg legt hij - in tegenstelling tot andere columns van zijn hand - hier niet de vinger op de zere plek. Meest voor de hand liggend is namelijk de conclusie dat de *ouderen* binnen de sector een attitudeprobleem hebben.

Uitslag webstelling

Voor een verklaring over de rechtmatigheid van gemeentelijke uitgaven moet de gemeenteraad de accountant een duidelijk toetsingskader aanreiken.

	RA	Student	Overig	Totaal
Eens	19	22	4	45
Oneens	4	3	3	10

Onlangs de relatief lange periode waarin op deze stelling kon worden gereageerd, relatief weinig reacties. De zomer, misschien. Toch is 'rechtmatigheid' een actuele kwestie van groot belang voor accountants, en niet alleen die bij overheden. Hoe dan ook, het merendeel van de stemmers is het eens met Ferry van Dorst en Coen van Cransveld ('de Accountant', juni 2004) dat rechtmatigheid "het probleem is van de gemeente, niet van de accountant" en dat de gemeente derhalve moet aangeven wat de accountant precies moet toetsen. Anders verwordt de accountant volgens hen tot 'speurneus'. Naast bijval zijn er ook kanttekeningen. De meeste betreffen het risico dat een door de gemeente zelf geformuleerd toetsingskader erg vrijblijvend kan worden en de vergelijkbaarheid kan schaden. "Er moet een uniform toetsingskader komen", schrijft iemand. "Anders krijgen we straks 483 verschillende normen en kunnen we niemand meer uitleggen wat de basis is voor onze accountantsverklaring. Specifieke wensen kunnen dan in het rapport van bevindingen worden behandeld."

Een ander: "De accountant moet (conform de wettelijke regeling) zelfstandig het toetsingskader kunnen inventariseren. Immers, door middel van een raadsbesluit kan geen nationale wetgeving of internationaal verdrag buiten werking worden gesteld." Sommigen stellen dat de gemeenteraad eenvoudig niet in staat is om zo'n kader op te stellen. Eén van hen, stelt daarom in een uitgebreide reactie voor om een tussenweg te bewandelen: "Het is duidelijk dat de raad, binnen de landelijk geldende wetgeving, primair verantwoordelijk is voor wat de gemeente wil en doet. In die zin zou de raad misschien

ook een duidelijk toetsingskader voor de accountant moeten geven. Echter, het strikt volgen van zo'n redenering leidt al snel tot een te eenvoudige voorstelling van zaken. De gemeenteraad bestaat in het algemeen niet uit 'technisch deskundigen', maar in de eerste plaats uit politiek geïnteresseerde personen. Het kan voor de raadsleden dan ook erg moeilijk zijn om een ook 'technisch gezien' helder omschreven toetsingskader te ontwikkelen. Als er al zo'n kader komt/is, zal het waarschijnlijk grotendeels ambtelijk voorbereid moeten worden. Misschien is het beter dat de accountant - die wel vakinhoudelijk/technisch deskundig is en in het algemeen ervaring zal hebben bij meer gemeenten - hier zijn 'nek uitsteekt' en in elk geval 'helpt' bij het aangeven van het toetsingskader, zo mogelijk nadat eerst met de raadsleden al overleg heeft plaatsgevonden en waarbij op basis van de discussie ook een aanscherping van dat kader kan plaatsvinden (en de instemming van de raad krijgt). De werkzaamheden van de accountant zijn zo op voorhand minder helder omschreven en er is misschien meer risico voor enige misverstanden en/of conflicten tussen accountant en raad (of andere partijen), maar een dergelijke aanpak getuigt waarschijnlijk wel van meer realiteitszin dan het eenvoudigweg van de gemeenteraad vragen van een duidelijk toetsingskader."

Het attitudeprobleem van de oudere accountant is dat hij of zij zich niet (meer) afvraagt wat hij nu in zijn werk wil, wat hem motiveert en waar hij zijn energie vandaan haalt. Omdat gezond oud worden keuzes vraagt legt hij de verantwoordelijkheid vaak liever bij 'de sector' of het kantoor waar hij werkt. Als deze dan tekort schiet in de ontwikkeling en implementatie van ouderenbeleid is in elk geval de schuldvraag beantwoord. Het maken van keuzen leggen we natuurlijk wel bij jongeren neer binnen de accountancy: werk en studie combineren of geen carrière, veel uren maken of toch voor een goede balans kiezen en dus wat minder inkomen, een gezin en/of een drukke baan etc.

Als de oudere accountant is uitgekeken op zijn vak en zijn klanten zou hij zich eens kunnen afvragen hoe dat komt. Soms is de onthutsende ontdekking dat de financiële prikkel is weggevallen en dat daarom zijn belangrijkste motivator niet meer bestaat. Soms zijn professionals rond hun vijfzigste gewoon vergeten hoe leuk het is om een klant verder te helpen en hoeveel energie het kan geven om echt toegevoegde waar-

de te leveren. Soms is het even wennen om te gaan met de nieuwe grenzen die je leeftijd met zich meebrengt.

Echte motivatie is intrinsieke motivatie. Als betrokken professional vind je het leuk en bevredigend om een cliënt verder te helpen. Als je een cliënt alleen als voertuig naar een nota ziet houd je het in geen enkele professie lang uit. Gelukkig komen wij nog voldoende oudere professionals tegen die op een betrokken en creatieve manier vorm geven aan het laatste stuk van hun loopbaan. Met andere woorden: 'Het is de verantwoordelijkheid van elk individu om aan zijn eigen ouderenbeleid te werken.' Deze uitspraak is van de 57-jarige René van Peursen van Berk, die, volgens 'de Accountant' van februari 2004, 'uit ervaring weet hoe je fit moet blijven op latere leeftijd'. Kan 'de sector' dan helemaal niets doen? In onze visie zou de bal weer op de helft van de veteranen gelegd moeten worden. Revitaliseren noemen we dat. Concreet betekent dit dat 'de oudere professional' een attitudegerichte leergang wordt aangeboden waarin die professional eens in de spiegel kijkt en zich afvraagt hoe hij vitaal

de zeventig binnen zijn beroep kan bereiken en vooral welke keuzen hij daarbij moet maken. Thema's binnen zo'n leergang kunnen ook zijn: hoe pak ik als individuele professional mijn 'maatschappelijke verantwoordelijkheid' en 'hoe blijf ik fit'.

Misschien een uitdaging voor het NIVRA om zo iets op te zetten in plaats van 'de sector' te vragen ouderenbeleid te formuleren en te implementeren. Ook zou het niet mistaan als de SRA-Academie een dergelijke leergang in haar curriculum opneemt.

De psycholoog Seligman introduceerde het begrip 'aangeleerde hulpeloosheid' in de psychiatrie. Waar we binnen de sector voor moeten waken is dat we onze oudere collega's geen hulpeloosheid aanleren.

Ouderenbeleid stigmatiseert de oudere accountant ten onrechte. 'Bij de kassa krui- pen ouderen toch ook altijd voor!'

Waar wij naar uitkijken is naar die vitale oudere accountant en naar de column van Tom Nierop die hij op zijn zeventigste nog schrijft.

Noot

* Johan Visser (48) en Wim Koning (47) zijn partner van Visser & Partners.